

Lj. Vladimir Boji  
MaTale France 2892  
Castalar FSN 875 B/a



Impress  
N.R.: 298-133

# SMARTINSKI VESTNIK

Letnik I. — 1949/50

San Martín, 27. maja 1950  
Año del Libertador General San Martín

Štev. 10/11

## Materam slovenskih padlih domobrancev v počastitev, ob petletnici velike narodne nesreče Vetrinje - maja 1945 - maja 1950



Prišli so spet dnevi spominov grenkih tako, da jih ne osladi niti lepi majnik, ki ovija našo vedno lepo Slovenijo v cvetje in zelenje, petje in vrisk prebujene matere zemlje! Zares si lepa mati Slovenija v majniškem krasu! Gor in dol, polje in gozd, grmič in vrt, vse je odeto v svatovsko obleko za veliki praznik novega rojenja in ustvarjanja sadov in plodov v naročju zemlje. Vse je kot en tisočbarvan dišeč cvet, ki svojo vonjavo razkošno razdaja otrokom stvarstva. Nevidno pa prehaja čudotvorna sila zemlje v človeka, da začuti pomlajenje telesa, svežost duha. Sama po sebi se mu sprošča pe-em: "Ljubi maj, krasni maj — konec zime je sedaj" . . . Gorkota, toplota! Ni ga tkalca, ki bi stkal tako lep prt, kot se ž njim sedaj ponaša polje in ni ga slikarja, ki bi zadel tako lepe barve kot jih nevidna roka slika v majniku v to božje stvarstvo. Naj bo kmet, ki se vsaki dan pogovarja z zemljo, jo rosi z lastnim znojem, da bi mu dala potreben sad, čigar seme je položil v njeno naročje, naj bo delavec, obrtnik, uradnik, trgovec vsak rad pohiti v pomlajeni svet, gleda to lepoto, trga rože, posluša petje krilatcev in se raduje pomlajenega lastnega življenja. Tako je bilo, zdaj pa je drugače! Kako, ko pa tisoči slovenskih družin gledajo to majniško cvetje, to lepoto, to brstje orošeno od krvi 15.000 mladih slovenskih fantov in mož, cvet in jedro slovenske narodne vojske, ki so v maju 1945. pred petimi leti bili odpeljani po po zvijači, goljufiji in prevari v nepopisne muke, ponižanja, sramotjenja, v Te-harje, Celje, Kočevski Rog in še drugam, bili poklani od komunistične sirove sile, ki ne pozna trohice sočutja niti do trpečega brata! — Oh, tista groza ob sprevedih iz Vetrinja po raznih potih v Slovenijo — sam krepki fantje in moške utrjeni v borbah, v pomanjkanju in trpljenju, pa še bogatejši na globokem čistem idealizmu v pravi ljubezni do Boga, naroda in do lepe domače zemlje, za katero so pretrpeli toliko gorja, preživeli kri, a vse v svetem navdušenju in pogumu s trdno nado na konečno zmago. Zdaj pa neizmerno zagrenjeni, razočarani, da jih izdajajo v muke oni, katerim so se izročili v varstvo in s prošnjo za skromen kotiček za oddih po nečloveških naporih treh let, a mesto oddiha jih pa v plombiranih vagonih peljejo v klavnico, še njihova trupla so razmesarile minirane skale.

Pet let je od tistih groznih dni in v nas so še živi kot ob dogajanju in bodo ostali živi v vseh onih Slovencih, ki razumejo ogromne žrtve in trpljenje onih majniških dni. Žal da danes, po petih letih, ni povsod tako; življenje žal kaže ohlajenje, padanje pravega razumevanja žrtev onih mučenikov. Je še vedno prave ljubezni in zavzetja do domobrancev in soborcev, toda opaža se ne razmah navzgor, marveč kot rečeno tu in tam ohlajenje. So med nami, ki hote pozabljajo, še slišati, čitati nočejo o onih mukah češ, da dela vse to človeka nervoznega, drugi prihajajo s trditvijo, da ni politično prav in modro zdaj govoriti o domobrancih, tretjim prehaja vse v pozabo, češ so prišle so druge skrbi, ni več časa misliti na to, spet drugi prevdarja, bo koristno ali ne obnavljati v besedi in pismu spomin na one dogodke. Oh mučenci





domobranci, kako bi bili vi užaloščeni — češ, če so nas drugorodci izdali, če so nas poklali bratje po krvi, a neizmerno daleč od nas po svojem pojmovanju največjih vrednot človeštva in še bolj po srčnem čustvovanju, da so ti tako ravnali z nami razumemo vsaj v nekoliko, a če bratje in sestre soborci naši pa naj vas je še tako malo takih . . . to nas boli!

Oj da, kako bi vás ne bolelo največji trpini našega naroda! Le kdor je videl Vaše trpljenje in žrtve, ta še bolj občuti Vaš tragični konec in prav pojmuje veliko zgodovinsko dejstvo v našem narodu, ki nikdar v pozabo ne sme, dokler obstoja še naš rod na zemlji — **SLOVENSKO DOMOBRANSTVO.**

Zato ob petletnici slovesno obnovljamo svojo obljubo: Domobranci in vaši soborci, vi ste še vedno živa vojska, ki spi in počiva pod našimi gorami, ki pa bo vstala in njen duh prinese narodu svobodo, ga prerodi za močno ustvarjanje onih sil, ki jih vsak samostojen narod ima. Zato se mora ohranjati ta vedno živi in vedno močnejši duh, da si bo narod svest velike naloge, ki je začeta po domobrancih, a ne dokončana vsled našemu narodu vedno tujih in nasprotnih sil! Ideja in svetli vzgledi slovenskega domobranstva morajo ostati živi, da v svoj čistobi in nepokvarjenosti preidejo v novi rod, ki prihaja za nami, in bo vodil naš rod v nove čase prenašajoč velika zgodovinska dejstva zadnjih pet let in sedanjega časa na bodoče rodove Slovencev. **PRVI STE BILI DOMOBRANCI V BORBAH, NAJVEČJI STE BILI VI V TRPLENJU IN MUKAH, PRVI MORATE BITI V ČASTI IN SLAVI IN KDOR NE BO PREVZEL VAŠIH IDEJ, VAŠIH VZOROV IN CILJEV NE MORE NIKJER VZGAJATI IN VODITI NAŠEGA NARODA NA NOBENEM POPRIŠČU.**

Ta naloga nas pozivlja že danes! Toda domovina je v okovih telesa in duha, mi pa živimo v morju narodov in ne moremo dati poudarka velikim načelom, a naše **PERO** in **BESEDA** vse služi in bo služilo **DOMOBRANSTVU, NJEGOVIM IDEJAM IN ŽRTVAM!**

„Slovenska Beseda“ si je ob svojem rojstvu nadela to nalogo in njeno delo enega leta ni brez uspeha. A vedite domobranci mučenci, naša pot ni lahka, naše delo ni brez trpljenja in občutnih težav; letijo na nas polena sramotjenja, poniževanja, zasramovanja, podtikanja, preziranja, neprestano miniranje našega delovanja, a kaj zato! Mi odgovarjamo s stanovitnim nesebičnim delom in še vztrajnejše vršimo to nalogo — kot Vi domobranci, ki ste umirali ne s kletvijo marveč z molitvijo k Bogu in zaupanjem do slovenskega naroda, ki bo v svojem poštenju gotovo ohranjal hvaležnost do Vašega dela in zvestobo do Vaših ciljev. Tako tudi mi — vse naše delo naš spremlja božji blagoslov, ki naj nam vlija vedno močno nesebično ljubezen do dela in žrtev za slovenski narod in našo domovino in da naše ljudstvo vedno bolj uvideva plemeniti nesebični namen in delo „Slovenske Besede“! Naši mučeniki: Ob petletnici Vašega odhoda v večnost se klanjamo Vašemu delu in Vašemu spominu, sprejemamo znova Vaše naloge za svoje, Vi pa podpirajte nas, da bo dozorel tem lepši sad, ki ga naj vživa slovenski narod in lepa slovenska domovina!

„Slovenska Beseda“

## *Mati pa čaka...*

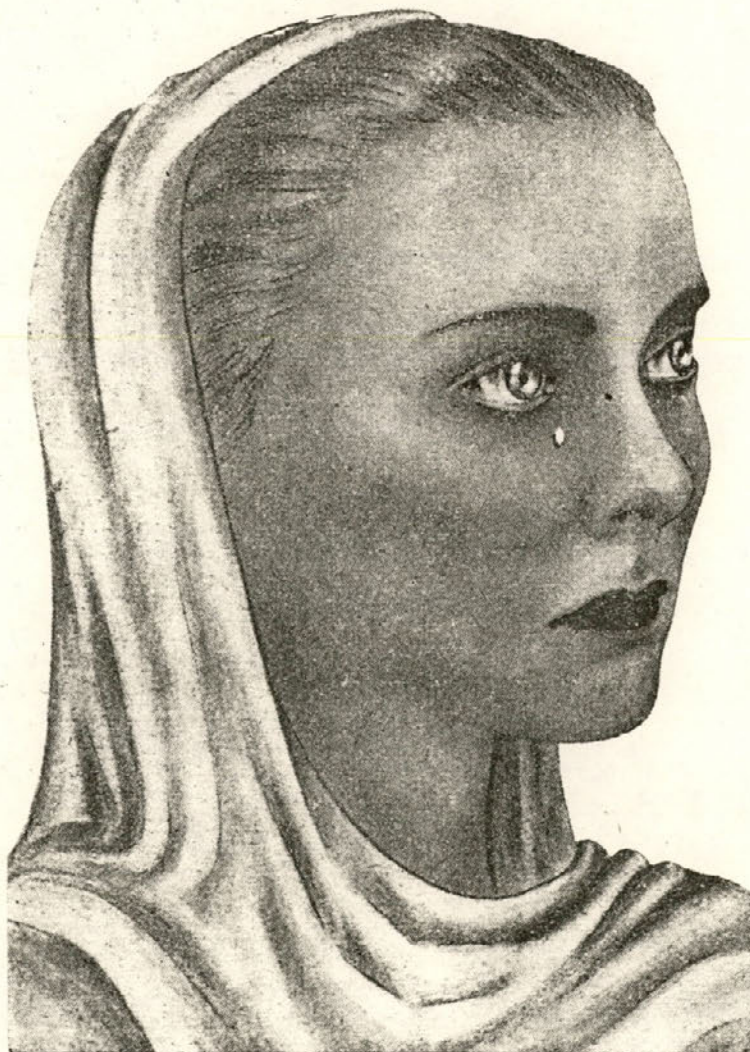
Povsod je mrak in tema,  
veter joče preko vrtov,  
mrak in tema sredi srca,  
smrt sili iz grobov.

Nekdo je po polju rože nastlal  
rdeče kot kaplje krvi,  
na drznem je vrancu junak privihral  
in padel sredi noči.

Mati pa čaka, da sin se ji vrne  
iz daljnih, neznanih zemlj,  
mrtvaška tišina, le snežinke srebrne  
padajo, padajo z neba.

Jeruc Dimitrije



**MATI SLOVENSKEGA DOMOBRANCA!**

Saj se še ni približala petemu križu, pa prej močna krepka žena, krotkih oči, ki kažejo notranjo plemenitost in dobrotljivo roko, prijetnega nastopa, se je skoro nenadno zrušila, počela siveti, hodila zamišljena, najrajši sama, veliko premolila v cerkvi in doma, družbe se je ogibala! Kako ne — njen edinec Tone, ljubljeneec vasi, najbolj upoštevan med fanti, dedič domačega grunta je zakopan. Po očetu korenjak, pogumen in močan značaj, po materi pa ljubezniv, postrežljiv, veren, kar ga je ohranjalo kot poštenega slovenskega fanta, pa vedno živahen in kaj prijeten v družbi, poznan po celi dolini kot

neustrašen borec-poveljnik Vaške straže pozneje domobranske edinice! Fantje so se kar kosali, kdo bo šel pod Tonetovo komando na pohod, v borbo ali kamorkoli, saj Tone je znal varovati svoje fante! Iz borbe so pa pripeli po vasi kot da gredo na svatovščino. — Nad vse je bil Tone navdušen za cilje domobranstva. Imel je nevesto zbrano, že je bilo določeno da stopita pred oltar, mati ga je silila, da prevzame domačijo v svoje mlade roke, a Tone se je takole odločil: "Počakajmo, zdaj so prišle važnejše naloge. Ko bo spet mir, ko se odpravi rudeča nadloga temeljito, potem pa čimprej,



## Náša svetišča

Jelendol in Rog Kočevski,  
Teharje in vsa neznana nam grobišča,  
množična morišča — žrtveniki naši —  
bodo nam nekoč svetišča.

Ko se bodo srea draga  
v prah zdrobila,  
njir telesa zgnila v zemlji, iz njih prsti  
roža odrasla nana bo vklila.

Vnuki naši radi brali njih dejanja,  
deci drobni pa oči svetile,  
ko na večer babice pri topli peči  
bodo o junakih govorile.

Novi rod Slovencev bode zrastel,  
kri prelita seme je za novo žetev,  
kletev nam usodna bo odvzeta,  
ki jo povzročila je brezbožna setev.

V ta svetišča bomo vsi hodili,  
tukaj brali svete maše,  
iz krvavih tal privreli živi viri,  
moč mladine naše.

Naši mučeniki — božji priprošnjiki,  
svetlo sonce tožni domovini,  
svetle zvezde nam na težki poti,  
vaša žrtev naj nas vse zedini!

Mirko Geratič

zdej je pa Bog prvi in domovina." Nevesta Angelea je bila zadovoljna, mati Marjeta je tudi pristala in Tone je ves navdušen vršil veliko nalogo slovenskega domobranstva za Boga in domovino. — Pa kdo to vé, pa kdo to vé zakaj so bili božji nameni drugačni. Tone je vodil svoje fante na obrambo vasi, ki so jih spet rdeči "osvobodilci" napadali. Veliko premoč so imeli nad domobransko četo, a Tone ni pomišljal na to, navdušen je svoje fante, ki so šli pod vodstvom ljubljenskega poveljnika v boj. Že so regljale strojnice, že so padali streli, vse se je slišalo v vasi, trepetala so srea mater, bratov, očetov in sestra v družinah borec vsakdo je mislil na svojega ali svoje, saj so bili tudi po 3 od ene hiše. Kolikokrat je vodil Tone fante v boj, vselej miren in vesel, danes je pa kar nekam nemiren, neke slutnje ga obletavajo, a junaški borec ne misli na drugo kot na zmago in dá povelje pri-

prave za napad, ker obe strani sta se bližali prav hitro druga drugi. Komunisti so bili že davno sklenili na vsak način odstraniti Toneta, ker so ga poznali kot najbolj pogumnega in najbolj ljutega svojega nasprotnika. Ravno za to noč so izdali povelje, vse napade osredotočiti nanj! Ko Tone čuti, da je vse pripravljeno za napad, še tiho izda zadnje povelje — a glej iz neslutene bližine pade strel, za njim drugi — Tone zakliče: "Jezus, Marija!" in pade zadet. Fantje videč svojega poveljnika v krvi so se zagnali kot srditi levi v boj, ki je bil kmalu odločen in vasi so bile rešene, a Toneta ni bilo več na poveljniškem mestu. Močno mu je odtekala kri, krogla je zadela obližje srea, druga pa roko. Odnegli so ga v bližnjo vojaško postajo, zdravnik je storil vse kar se pač da, a je takoj priznal, da je rešitev mladega življenja nemogoča. Ranjenec le na tiho kaj šepeče in na vprašanje kaj želi odgovori: "Boga in mater". — Želi v domačo hišo, le nekaj ur od te postaje oddaljeno. Ihteč in s prisrčnimi voščili za okrevanje in vrnitev se fantje poslavljajo od ljubljenskega Toneta. Mati je zvedela še predno je auto prihitel z njej tako dragocenim bolnikom. Grozna vest jo je pretresla, a ni omagala. Pripravila je posteljo — zadnjič sinu v domači hiši! Prvo je bilo treba poskrbeti zadnjo popotnico, ki jo je prinesel domači župnik ob spremstvu vseh vaščanov, kar jih je bilo doma. Prav lepo pri zavesti je bolnik opravil s svojim Bogom, kar je vsem odleglo, saj to je prvo. Dančnova hiša je bila oblegana od obiskov neprestano, vsakdo je želel videti pri-ljubljenega fanta in pozvedeti če je kaj upanja. Mati stoji neprestano ob njegovi postelji, lovi vsak namig, kaj bi želel. Ko se je hiša spraznila jej sin zašepeče naj se skloni k njemu. Sin objame z neranjeno roko svojo mater in po lahko začne: "Mati ste nevoljni, da se je to zgodilo, jaz bom umrl." "Ne, otrok moj, saj jaz sem te prva učila ljubiti Boga in ti si žrtev te velike ljubezni." "Nič Tone, Bog sam ve, zakaj to dopušča!" "Ste nevoljni, ker nisem pripeljal neveste, zdaj boste ostali sami na naši domačiji..."

"Ne, otrok, saj si sam rekel, prvo je Bog in naše ljudstvo, potem pa mi in naše koristi. Zares, Angelea se mi smili. Kako bo ona to prestala." "Meni je hudo za njo, saj mi je prva za Vami, mati." — Po kratkem presledku: "Mati, pokopljite me zraven očeta, bom lažje počival." "Otrok, drugam te ne pustim, saj se



kmalu vležem k Vama še jaz." "Mati, ali mi bo Bog kaj zameril, da se konča moje življenje tako zgodaj!" "Tone, misli na Zveličarja, ki so ga sovražniki umorili, ti pa umrješ, ker si hotel božjo pravico ne zemlji, pohvalil te bo in bogato poplačal te bo." Nepopisno mil pogled najgloblje otroške ljubezni in hvaležnosti se je izlil iz pojemajočih oči sina na mater. "Utrudil si se," mati hoče razkleniti objem, pa se zdrami otrok, češ "še nekaj". "Kaj Tone?" "Pokopljite me v domobranski obleki. Sem jo tako ljubil!" "Seveda, Tone, saj si bil navdušen, iskren domobranec, zakaj ti ne bi bila ta obleka v čast in odliko." Utrudil se je. Le tiho molitev: Jezus, Marija, sv. Anton, so rahlo naznanjale blede ustnice. Mati se razklene iz sinovega objema, položi njegovo roko pod odejo. Obraz bolnika blede. Mati začuti, da prihaja zanj in sina najtežji trenutek — ločitev. V tem vstopi Angelca, ihtec šepeta, kako mu je. Bolnik jo spozna po njenem glasu, odpre oči in šepet: "Angelca, odpusti mi, da je prišlo drugače, kakor sva sklenila." Strto dekle zdrzne ob postelji in s solzami moči njegovo roko. ihtec, Tone, Tone. Vse utihne. Dobre žene čutijo belo deklo, da že vstopa v sobo. Prižgejo mrliško svečo in začnejo moliti. Čuti se, kako bolnik skuša izgovarjati sveta imena in "usmil se nas". Mati poklekne k postelji in položi roko na sinovo glavo. Sin začuti in zadnji pogled posveti ljubljeni materi, utihne. Čez par trenutkov se bolnik naenkrat dvigne — in z vso silo zašepeta: "Mati!" Omahne in izdihne!...

Mater odpeljejo v malo sobo, omedlelo nevesto pa zanesejo v kuhinjo. Sinoči je bil še čil, mlad in zdrav domobranec, v mraku pa že leži na mrtvaškem odru v domobranski obleki, ki jo je tako ljubil, med svečami in rožami, ki so jih znesli z vasi in okrasili mrliško sobo, da se je čudil vsak kropilec. In teh je bilo — od vseh strani. Mati je neizrečeno trpela, a se z vso močjo premagovala, sprejemala sožalja in se zahvaljevala in priporočala sina v molitev. V noči so domobranci pojačali stražo, ker se je čulo, da hočejo zverj iz gozda onemogočiti slovesen pogreb. Od daleč so pazili na Dančeno hišo, pri mrliču je pa ostala le stara ženica, kot je v našem kraju navada. Okrog polnoči pa stopi mati Marjeta k ženi, češ le vi ležite, bom pa jaz par ur pri mrliču. Ženica je odšla v stransko sobo, mati pa prinese zavoj s kota, zaklene vrata sobe, položi

## Žrtvenik

(za obletnico mučeništva naših bratov)

Luna vzšla je, žarke svoje lije in stebri tam v šumah goličavo, v stolpu daljnem pozna ura bije, satan žanje slavo.

S trudnimi koraki trop ljudi prispel je, straža kot zločini ih obdaja, čuj, nekje skovir zapel je in lisjak hripavo laja.

Žica jim rok zatekle veže, lica blede so, krvava, srca blodna bolečina reže, hujše kakor vsaka rana.

Zadnjič jim pogled objema košček zemlje, ki so vroče jo ljubili, bol slovesa iz oči odseva, še enkrat od dragih radi bi se poslovili.

K' nebu so oči uprte, kjer zvezdá nebrot jim sije, svetne nade so zatrte, kar nekdo ostró zavpije...

Streli v gluho noč donijo, zgrudi vrsta se za vrsto v smrtnih krikih, za Boga in dom trpijo, Bog toližba jim je vzdajnih vzdihih.

Jasa je oltar postala, žrtvenik mladine idealov prebogate, ki je križ in dom nam zvesto varovala, in s krvjo odprla pot v zarje zlate...

Mirko Geratič

nekaj belega k glavi mrliča, razmakne goreče sveče okrog Tonetovega mrtvaškega odra, pristavi pručico, stopi nanjo in se nasloni na mrtvega sina, češ, otrok sprejmi zadnji obisk svoje matere, saj ne vzdrži več gorja, ki se nabira že toliko časa v duši, zaplaka, da se potok solza vlije na mrtvega domobrancia. Po prvem navalu žalosti in solza se mati zravna, nepopisno mehko objame sina, se nasloni nanj in se začne pogovarjati z njim. "Otrok v tej hiši sem te rodila, tu v tej sobi so te položili v moje naročje, prva sem te jaz pozdravila z maternim poljubom. Srečen si vsaj toliko, da počivaš v domači hiši zadnjikrat in še enkrat v materinem naročju. Tisoči tvojih prijateljev domobrancev bo šlo tvojo pot enake smrti, a ne bodo umirali ne v domači hiši, ne v materinem naročju in ne bodo počivali v domači zemlji. Tisoči slovenskih mater bo nesrečnih kot jaz, a še



toliko nesrečnejše, ker ne bodo kropile svojega otroka, ne mu zatisnile oči! Torej, ti si mi bil vedno drag, a po smrti očeta, mojega moža, vse na svetu, zdaj greš tudi ti za vedno iz Dančenove hiše. Kolikokrat sem te v bridkosti in zapuščenosti vzela v naročje in se tolažila s teboj. Prvo srajčko sem ti jaz oblačila, ročice sem ti jaz sklepala k molitvi, tvoje nožice uravnala za prve korake, še ko si srkal življensko silo iz materinega telesa. V cerkev sem te vodila, v šolo te spremljala, v senco te polagala, ko sem se jaz parila na soneu — pteveca, na naših njivah, grabljica, na naših košeninah. Postal si večji, delal, skrbel, pomagal, nikdar se nisi vdajal slabostim, ki bi žalile tvojo mater, sramotile našo hišo. Neizmerno sem te ljubila, otrok, in pripravljala domačijo, da bom s tvojo družino preživela še jaz kako uro. Odkar pa si nosil smrtonosno puško, otrok, sem se tresla noč in dan za te, čim bolj je rastle tvoja slava kot neustrašenega borca, tem bolj so se dvigale v meni slutnje, ki so se uresničile včerajšnjo noč. Le v molitvi sem iskala tolažbe, a tebi nisem razodela nikdar svojih skrbi, ker Bog ima več pravice do tebe kot Tvoja mati, zato te kliče v boj zanj in domovina je naša skupna mati in če je v takih nevarnostih kot sedaj, smo me matere dolžne sprejeti to najhujšo žrtev. Vi fantje — boreci — vriskate in požete, me matere pa trepetamo ob misli na trenutke, ki ga jaz zdaj doživljam z mrtvim sinom v naročju. O vas se govori in piše; o materah, ki prenašajo večjo žrtev, se molči. Kot ljubezni matere do njenega otroka nikdo ne razume, tako trpljenja materinega za otroka nikdo ne objame, ne z razumom ne s srcem. A matere smo zadovoljne, da se razume vsaj otrokova žrtev, zagrenjene pa smo do skrajne meje človeških možnosti, če se oboje pozablja.

Jutri te sprejme zemlja v svoje naročje za vedno, izpila bo kri in kosti in še njen prah; zato te nočoj zadnjič objemljem. Nič se ne boj otrok, ob očetovih kosteh boš sladko počival in ne bo dolgo, ko ležim tudi jaz k vama. Saj za to zemljo si se boril in umrl, dala ti bo mehko poste-

ljo." Solze so lile materine, solze na sina, vzdihli so se trgali iz duše, da bi se kamen omehčal, a sin se ni zbudil, vzdihli ob spominu na lepoto skupnega življenja v domači hiši in misel na žalostno bodočnost.

Ure so potekale, mrlič jih ni čul, mati jih ni štela, dokler ni petelin naznanil vzhajajočo zarjo.

Mati se strese. "Otrok še zadnji objem." zadnji materini poljub in gorke solze. Dvigne se z odra, vzame blazino, ki jo je prinesla in jo rahlo položi sinu pod glavo, vse lepo uredi, postavi nazaj sveče krog odra, kot da se ni nič zgodilo. Zgodnji obiskovalci že trkajo na vrata, na delo gredo, pa bi se še poslovili od junaškega domobranca. — Kak pogreb, le domobranec ni bilo, ker so stražili ob robu gozda, da ne bi zveri iz gozda onemogočile pogreba: Kraljev spreved, vsa vas, vsa okolica ga spremlja, zvonovi štirih cerkva drobijo žalostinke. Spreved gre v cerkev z mrličem, potem pa na božjo njivo. Vsa vas se je bala za mater, a ona tiho molí. "Marija, moč mi daj, da prestanem še to najhujše." Duhovnik opravi molitve, vrže drobce zemlje na krsto, nato ponudi materi lopatico s prstjo. Marjeta prebledi, strese se po vsem životu, zamaje se ji korak pred sinovo jamo in vrže prst dvakrat na Tonetovo zadnjo hišico, v tretje ne gre, obstoji med množico... Prišlo je še dekle, črno oblečeno, ihtea v silni žalosti, na pol dvigne lopatico s prstjo, a se zgrudi ženam v naročje, nesrečna nevesta, Tonetova Angelca. Domobranski govornik veliča pokojnikove zasluge, pa stavi za vzor nesebične požrtvovalne ljubezni do Boga in domovine. Proslavlja njegov pogum in nezlomljiv značaj. Duhovnik povdarja njegovo vernost, ki se zrcali v njegovem krščanskem vzornem življenju, da se je cel daroval Bogu in narodu. Množica je ihtela, molila in pomilovala ubogo mater. — Pogreb je bil končan, a materi Dančenovi so vtisnili močan pečat trpeče žene. Strli je pa niso. Sprejela je novi križ na svoje rame z molitvijo "Kakor Bog hoče" in še ga nosi šesto leto — močna žena — mati slovenskega domobranca.

Cena 50 centavov